

Εισαγωγή

Στη συζήτηση για την Αθήνα του 2004, το Πολυτεχνείο δεν θα μπορούσε να είναι απόν. Πρόκειται για μια συζήτηση για την Αθήνα του σήμερα, όπως και για την Αθήνα του 21ου αιώνα, ανεξάρτητη των Ολυμπιακών Αγώνων, συζήτηση για την ταυτότητα της πόλης σε όλους τους τομείς που αφορούν το σχεδιασμό του χώρου, τον πολιτικό, τον κοινωνικό, τον οικονομικό, τον περιβαλλοντικό και τον πολιτιστικό τομέα. Όλα τα προηγούμενα αποτελούν αλληλένδετες συνιστώσες της ζωής της πόλης, για τις οποίες η Πολυτεχνειακή κοινότητα έχει άποψη, διότι έχει να επιδείξει έργο. Το έργο του Πολυτεχνείου είναι συνδεδεμένο με τα προβλήματα του τόπου μας. Το ΕΜΠ με τα ερευνητικά του προγράμματα συμμετέχει και προωθεί τις διαδικασίες ανάπτυξης, με τις παρεμβάσεις του διδάσκει τους σπουδαστές και τις σπουδάστριες μεθόδους, τεχνικές και ευκαυστησίες, που θα τους ακολουθήσουν αύριο στον καθημερινό επαγγελματικό τους στίβο.

Το 2004 είναι ένα ορόσημο. Ίσως είναι η πρώτη φορά στην ιστορία της, που η πρωτεύουσα πρέπει να τηρήσει προθεσμίες. Η πόλη θα περάσει εξετάσεις και θα κριθεί από όλο τον κόσμο. Οφείλει να τηρήσει την υπόσχεσή της, να γίνει φιλόξενη για τους ξένους της και ανθρώπινη για τους κατοίκους της. Τώρα βρίσκεται στο άλλο άκρο. Αποτελεί στην Ευρώπη, το παράδειγμα της πόλης με προβλήματα. Οι ξένοι την αποφεύγουν και οι κάτοικοί της δεν την αγαπούν. Δεν είναι η πόλη τους. Είναι ένας απρόσωπος τόπος.

Η συζήτηση για την Αθήνα του 2004 έχει περιοριστεί στο ζήτημα της χωροθέτησης και του μεγέθους των αθλητικών εγκαταστάσεων.

Είναι κρίμα.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι ένα μεγάλο πανηγύρι, γιορτή ειρήνης και φιλίας των λαών, που αφορά το σύνολο της πόλης. Διότι τα γήπεδα θα απορροφήσουν ένα ελάχιστο μέρος του χρόνου που θα αφιερώσουν οι επισκέπτες στην Αθήνα και στην Ελλάδα, γενικότερα. Κυρίως την πόλη θα επισκεφτούν.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες δίνουν μια μεγάλη ευκαιρία για την υλοποίηση έργων μεγάλης κλίμακας, που θα επουλώσουν πληγές του πολεοδομικού ιστού, θα αποκαταστήσουν συνέχειες και θα δώσουν λύσεις για την Αθήνα, που θα διαρκέσουν ξεπερνώντας τις σημειακές χρονικά ανάγκες των Αγώνων.

Δεν έγινε αυτό κατανοητό. Δεν ξεκίνησε μια πραγματική συζήτηση για το ποιά Αθήνα θα φτιάξουμε για τον 21ο αιώνα. Οι Αγώνες αντιμετωπίζονται μίζερα, όπως και τα έργα που προγραμματίζονται. Και όμως, αυτή η πόλη έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα και ποιότητες, που αν αναδειχθούν, θα την καταστήσουν ξανά έναν από τους ελκυστικότερους πόλους της Ευρώπης.

Έχει ανάγκη η Αθήνα από μεγάλα έργα; Η απάντηση είναι κατηγορηματικά θετική. Διότι είναι μεγάλα τα προβλήματα. Τα σοβαρά προβλήματα υποβάθμισης, δεν θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν με μικρές επεμβάσεις. Χρειάζονται γενναίες αποφάσεις και γενναίες επενδύσεις.

Εις συγγραφείς του Αφιερώματος, ανεξάρτητα από το αν συμφωνούσαν με τη διεξαγωγή ή όχι των Αγώνων στην Αθήνα, καταθέτουν προτάσεις για όλα τα μεγάλα ζητήματα. Σε πρώτη ματιά τα προβλήματα που τίγονται είναι τεχνικού χαρακτήρα. Με ένα διάβημα σε δεύτερο επίπεδο, αναδεικνύεται εύκολα η πολιτική ουσία των προβλημάτων. Αυτό που ως κοινή συνιστώσα, αναδύεται από όλες τις προσεγγίσεις, είναι τα μεγάλα ελλείμματα της Αθήνας. Απουσίασαν οι μεγάλες πολιτικές θέσεις και οι μεγάλες αποφάσεις σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας της. Η πόλη αφέθηκε σε μεγάλο βαθμό στην τύχη της. Σήμερα, είμαστε υποχρεωμένοι να κληθούμε εμβολοματικά κάτω από τις πιο δύσκολες συνθήκες. Το μεγαλύτερο ποσοστό του χώρου έχει κτιστεί, οι χρηματοδοτήσεις είναι περιορισμένες, οι πολιτικοί διστάζουν να αναλάβουν το πολιτικό κόστος αποφάσεων, από επιπτώσεις που αναπότρεπτα κάθε παρέμβαση προκαλεί, η κοινή γνώμη δεν είναι έτοιμη να συνανέσει σε αλλαγές που θα επηρέαζαν διαμορφωμένες συνήθειες.

Πολλοί κάτοικοι της Αθήνας, έμαθαν να ζουν χωρίς κανόνες. Αφέθηκαν ελεύθεροι να χιζούν χωρίς άδεια, ακόμη και στα πιο πολύτιμα σημεία της πόλης, αφέθηκαν να κυκλοφορούν και να σταθμεύουν, επίσης άναρχα. Ίσως το μεγαλύτερο πρό-

Θάνου Βλαστού,
επικ. καθηγητή
Τμ. Αγρονόμων -
Τοπογράφων
Μηχανικών ΕΜΠ

βλημα είναι ότι στερούνται της συνείδησης του πολίτη. Η οικογενειακή ιστορία των περισσότερων δεν συνδέεται με την Αθήνα. Εγκατέλειψαν τα χωριά τους πειστικά, κάτω από ιδιόμορφες οικονομικά και πολιτικά συνθήκες. Η Αθήνα δεν έδωσε το μήνυμα στους νέους κατοίκους της ότι ήταν μια πόλη με ταυτότητα και ιστορία που έπρεπε να την σεβαστούν. Η Αθήνα παραδόθηκε αμαχητί, πριν και μετά τον πόλεμο, στην πλημμυρίδα των προσφύγων, εσωτερικών και εξωτερικών. Το Αφιέρωμα για την Αθήνα, δεν έχει ιστορικές αναφορές. Δεν είναι αυτός ο σκοπός του. Το Αφιέρωμα αφορά στο μέλλον. Δεν θάπρεπε ωστόσο να δοθεί η εντύπωση ότι όλα προτείνονται αγνοούν το παρελθόν και την ιστορία αυτής της πόλης. Αντίθετα, μια από τις κύριες παραμέτρους της ταυτότητας της Αθήνας, είναι η ιστορία της και αυτήν οι προτάσεις αποσκοπούν να αναδείξουν.

Αισιοδοξούν για την Αθήνα οι συντάκτες των άρθρων; Ας μην υποτιμήσει ο αναγνώστης ότι είναι δάσκαλοι. Είναι από τη φύση της δουλειάς τους αισιοδοξοί. Ελπίζουν για αυτή την πόλη. Διδάσκουν για αυτή την πόλη. Διαπλάθουν ευκασιότητες. Αυτός είναι ο ρόλος τους. Δεν εκπαδεύουν αλλά μηχανικούς. Φτιάχνουν ανθρώπους.

Το Αφιέρωμα για την Αθήνα χωρίζεται σε τρεις μεγάλες ενότητες:

A. Η πρώτη ενότητα αναφέρεται στις πολιτικές προεκτάσεις του σχεδιασμού του χώρου. Στις επιπτώσεις του στη διαμόρφωση του κοινωνικού περιβάλλοντος της πόλης, που αποτελεί το θεμέλιο για τη λειτουργία της.

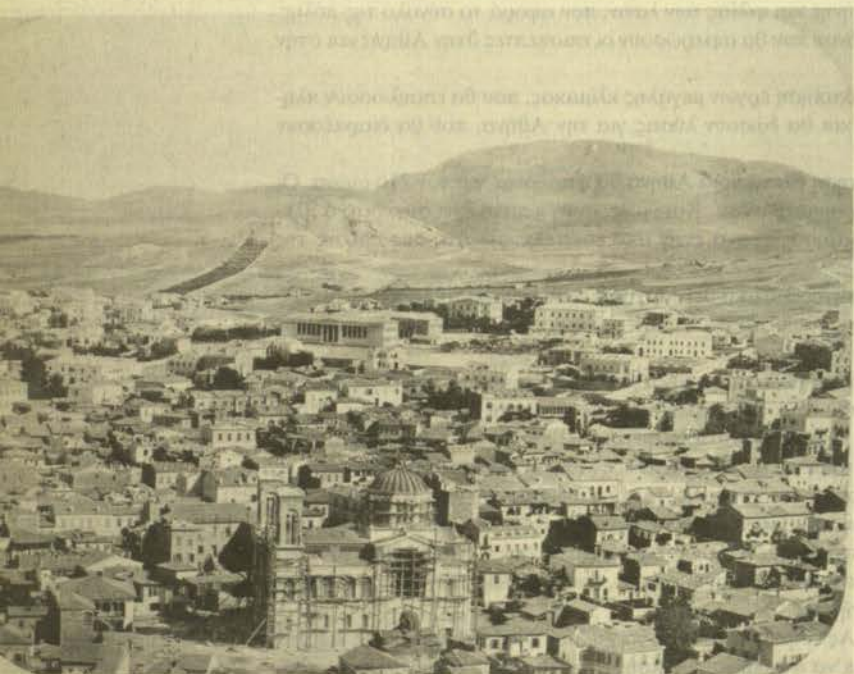
■ Το θέμα της *M. Μαντουβάλου* είναι ο **δημόσιος χώρος**. Στο πρώτο μέρος του κεμένου της αναπτύσσει τη σημασία του δημόσιου χώρου, ως αυτού που εγγυάται τη συνάντηση, την ανταλλαγή μηνυμάτων, την όμοση των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, την κοινωνική συλλεκτικότητα ...ποιοτήτων επικοινωνίας, που στη σημερινή συγκυρία απειλούνται από την υποκατάστασή τους ηλεκτρονική επικοινωνία. Ο δημόσιος χώρος ως εργαλείο του πολεοδομίου απέναντι στο κλίμα εξατομίκευσης, διάρασης, μισαλλοδοξίας και κοινωνικών αποκλεισμών, είναι η πρόταση της συγγραφέως, η οποία στο δεύτερο μέρος της εργασίας της, επικεντρώνεται στον κοινωνικό χαρακτήρα του κέντρου της Αθήνας. Το αθηναϊκό κέντρο ήταν παραδοσιακά ένας τόπος συνύπαρ-

ξης όλων των κοινωνικών στρωμάτων, ένας τόπος φιλόξενος για τους ξένους και τους πρόσφυγες. Οι αναπλάσεις, οι πεζοδρομήσεις, η οικονομική ανάπτυξη, υποχρεώνουν πολλές παραδοσιακές χρήσεις, κατοικία, εμπόριο, μικροβιοτεχνία, να εγκαταλείπουν το κέντρο και μαζί με αυτές απομακρύνεται και ο κόσμος γύρω από αυτές. Το κέντρο της Αθήνας χάνει τη λαϊκότητά του, αναβαθμίζεται οικονομικά αλλά κοινωνικά φτωχάει. Αυτό είναι εις βάρος της πόλης γενικότερα.

■ Ανάλογες σκέψεις συναντώνται και στο άρθρο των *M. Μάρκου, I. Σαγιά, E. Παναγιωτάτου*. Το θέμα τους είναι οι **μικρές βιοτεχνίες** στην Αθήνα και ο κοινωνικός, πολιτιστικός και οικονομικός τους ρόλος, αφού κατά κανόνα πρόκειται για οικογενειακές επιχειρήσεις, στενά δεμένες με την κατοικία. Η πόλη γίνεται πιο ζωντανή και πιο πλούσια όταν είναι **πολυλειτουργική**. Ευτυχώς, η Αθήνα δεν έχει γειτονιές υπνωτήρια, όπως συμβαίνει σε πολλές Ευρωπαϊκές πόλεις. Η παραγωγική της βάση δεν περιορίστηκε σε ειδικές ζώνες σαν αυτές που εκθείασε η σύγχρονη πολεοδομία. Η πρόταση της ομάδας, μετά από πολύχρονη έρευνα σε περιοχές όπως το Περιστέρι και το Μοσχάτο, είναι ότι ο πολεοδομικός σχεδιασμός πρέπει να υποστηρίξει τη μικρή βιοτεχνία και να τη βοηθήσει να κρατηθεί κοντά στην κατοικία. Απέναντι στις τάσεις συνεχούς διάγκωσης των εμπορικών επιφανειών και των επιχειρήσεων υπηρεσιών του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα που συγκεντρώνονται σε "προνομιούχες θέσεις" της πόλης, η ομάδα φέρει στην επιφάνεια, την εικόνα μιας άλλης Αθήνας, την οποία πολλοί αγνοούν, την εικόνα μιας πρότασης για μια Αθήνα **οικονομικά ζωντανή** στο σύνολό της, στο κέντρο της και στη γειτονιά, για μια Αθήνα με ανθρώπινη κλίμακα.

■ Το άρθρο της *A. Βρυγέα* αναφέρεται στην **ποιότητα της κατοικίας**, που ταυτίζεται γενικότερα με την **κοινωνική κρίση** της πόλης. Ποιότητα κατοικίας είναι ποιότητα κοινωνικών δεσμών, ποιότητα συνείδησης και **συμμετοχής** του πολίτη. Αμφισβητείται από τη συγγραφέα ότι η κατοίκηση στην Αθήνα είναι ένα λιμμένο πρόβλημα. Υπάρχουν άστεγοι και κυρίως, κακώς στεγασμένοι. Οι κάτοικοι έχουν αποστασιοποιηθεί από το χώρο, οι αξίες της κατοικίας και κατ' επέκταση της γειτονιάς έχουν εκπέσει. Υπάρχουν **γειτονιές σε κρίση**, υποβαθμισμένες περιοχές. Χάνεται μαζί με τη μνήμη της αρχιτεκτονικής και η μνήμη της ιστορίας και του πολιτικού χαρακτήρα της πόλης. Ωστόσο, η τύχη της Αθήνας "πρέπει να γίνει

Η Αθήνα περί το 1850.
Αντιγραφή από παλαιά
φωτογραφία (αρχείο
Εθν. Πινακοθήκης)

Οδός Γ' Σεπτεμβρίου.

Αντιγραφή από παλαιά φωτογραφία

(Αρχείο Εθν. Πινακοθήκης)

υπόθεση των κατοίκων της". Πρέπει να διεκδικήσουν το **Δικαίωμα στην Κατοίκηση**. Αυτή είναι η μεγάλη πολιτική πρόκληση για την Αθήνα του 21ου αιώνα. Από αυτούς θα εξαρτηθεί η τύχη αυτού του "Μεγάλου Έργου" που εκκρεμεί στην πρωτεύουσα.

- Το θέμα της **Σ. Αυγερινού - Κολώνια**, είναι ο **Τουρισμός**. Πώς θα ξαναγίνει η Αθήνα φιλόξενη; Τι απάντηση θα δώσει η Αθήνα στον αναπτυσσόμενο μαζικό τουρισμό; Ποιές είναι οι χωρητικότητες και οι αντοχές της; Ποιό θα πρέπει να είναι το πολιτιστικό μήνυμα, που η ιστορική πρωτεύουσα της Ευρώπης, θα δίνει στους επισκέπτες της;

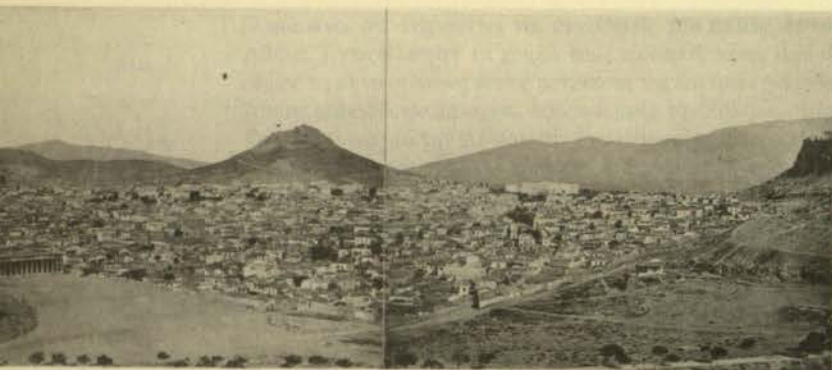
Τα ερωτήματα αφορούν εξίσου τους επισκέπτες της και τους κατοίκους. Αν αποφασίσει η Αθήνα να παίξει το ρόλο που της αξίζει από την ιστορία, θα πρέπει να γίνει πιο ανθρώπινη, πιο φιλική, πιο ασφαλής, πιο υγιής, πιο καθαρή, πιο όμορφη. Αυτές είναι ποιότητες της καθημερινής ζωής της πόλης, της ζωής των κατοίκων της. Ο τουρισμός έχει μεγάλη οικονομική αλλά και πολιτιστική σημασία για τον τόπο μας. Πρέπει να γίνουν πολλά στον τομέα της υποδομής. Όμως, ίσως ακόμη πιο δύσκολο είναι να αποσαφηνίσουμε την ταυτότητά μας. Ποιοί είμαστε και τί δείχνουμε στον επισκέπτη;

Β. Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται σε μεγάλες τεχνικές εκκρεμότητες που αφορούν το περιβάλλον της Αθήνας συνολικά. Στο Πράσινο, στα Ρέματα, στο Μικροκλίμα και στις Μεταφορές.

- Ως προς το **Πράσινο**, ο **Κ. Κασσιός** καταθέτει μια σειρά από προτάσεις, με στόχο να γίνει η Αθήνα μια πράσινη πόλη. Αυτό είναι προϋπόθεση για να γίνει βιώσιμη. Πώς φτάσαμε ως εδώ; Γιατί κόπηκαν τα δέντρα; Γιατί φυτεύτηκαν λάθος δέντρα, άσχετα με το κλίμα και τη φυσική ιστορία της Αθήνας; Η προφανής απάντηση που δίνει ο συγγραφέας, είναι ότι η αναρχία ως προς το πράσινο, είναι μια από τις συνιστώσες της συνολικότερης αναρχίας που χαρακτηρίζει τη δόμηση της πρωτεύουσας. Τι μπορεί να γίνει σε μια πόλη που όλα καλύφθηκαν από τσιμέντο και άσφαλτο; **Πράσινο στις ταράτσες** είναι η πρώτη απάντηση. Πράσινο στους δρόμους επίσης, με τη δημιουργία **διαδημοτικών νευρώνων πρασίνου** που θα συνδέσουν τον πυκνοδομημένο ιστό με το περιστατικό

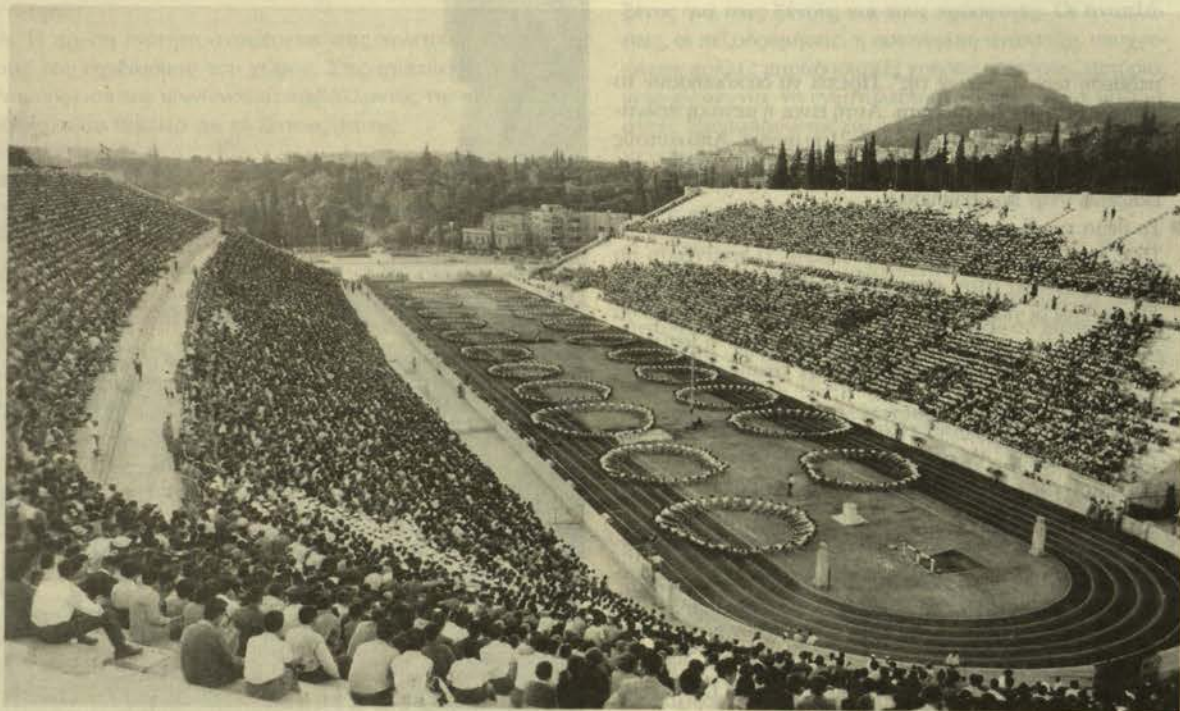

Η Αθήνα προ του 1870.
Αντιγραφή από παλαιά
φωτογραφία
(Αρχείο Εθν.
Πινακοθήκης)

τύχη των μεγάλων πράσινων επιφανειών. Η προσπελασιμότητα με το αυτοκίνητο, είναι εις βάρος του περιβάλλοντος της πόλης. Θα ενταχθούν πραγματικά στην πόλη αν συνδεθούν για τον πεζό, τον ποδηλάτη και τέλος, για το χρήστη της δημόσιας συγκοινωνίας. Θα απευθυνθούν στους κατοίκους, όταν πάψουν να καλύπτονται από οργανωμένες χρήσεις αναψυχής και αθλητισμού αλλά αφεθούν ελεύθεροι για περίπατο και παιχνίδι.

■ Η Ντ. Βαΐου και η Μ. Καραλή, γράφουν για τα ρεμάτα της Αθήνας. Το πρώτο μέρος του κειμένου τους είναι ιστορικό και αναζητά ερμηνείες για την εξαφάνισή τους. Στο δεύτερο μέρος υπογραμμίζεται η σημασία της αναγνώρισης των ρεμάτων ως αυτοτελών φυσικών στοιχεί-

Εκδήλωση στο Στάδιο.
Αντιγραφή από παλαιά
φωτογραφία
(Αρχείο Εθν.
Πινακοθήκης)

πράσινο. Πρόκειται για ένα αισιόδοξο κείμενο, από έναν έμπειρο, γύρω από αυτό το θέμα καθηγητή, ο οποίος γνωρίζει την εφικτότητα των προτάσεών του. Η προϋπόθεση που θέτει είναι στοιχειώδης. Να ασκηθεί πραγματική πολιτική. Με αποφασιστικότητα και σοβαρότητα.

■ Η Π. Κοσμάκη με το κείμενό της δίνει έμφαση στους μεγάλους δημόσιους υπαίθριους χώρους του Λεκανοπεδίου και εισηγείται μερικές βασικές αρχές παρεμβάσεων γι' αυτούς. Το μεγάλο ζητούμενο είναι η άρθρωσή τους με την πόλη και η ένταξή τους στην καθημερινή ζωή των κατοίκων. Πρέπει με κάθε τρόπο να διευρύνουμε τις διαθέσιμες επιφάνειες πρασίνου. Προς το παρόν αδυνατούμε ακόμη και να τις προστατεύσουμε από τις καταπατητικές διαθέσεις, όχι μόνο αυθαίρετων οικιστών αλλά και δημόσιων φορέων που τις αντιμετωπίζουν συστηματικά ως τράπεζα γης. Τα έργα για τους Ολυμπιακούς, απειλούν πολλές από αυτές. Η προσπελασιμότητά τους, είναι μια κρίσιμη παράμετρος για την

Πανοραμική άποψη Αθηνών. Αντιγραφή από παλαιά φωτογραφία
(Αρχείο Εθν. Πινακοθήκης)

ων, με ενιαίο χαρακτήρα που πρέπει να προστατεύεται. Η γραμμική μορφή των ρεμάτων τα καθιστά πολύτιμα στοιχεία επικοινωνίας και σύνδεσης μεταξύ λειτουργιών που βρίσκονται απομονωμένες στο εσωτερικό του ιστού. Επικοινωνίας, κυρίως, για τον πεζό. Όμως, ακολουθούνται άλλες πολιτικές. Ποιά είναι η πολιτική προϋπόθεση για να αλλάξουμε στάση απέναντι σε ένα από τα τελευταία ίχνη του φυσικού αναγλύφου, πάνω στο οποίο απλώθηκε η πόλη μας; Πώς θα υπάρξει ευαίσθητοποίηση απέναντι στην περιβαλλοντική υποβάθμιση της Αθήνας; Το κείμενο θέτει τα ερωτήματα.

■ Ο Γ. Τσακίρης, προσεγγίζοντας την τύχη των απομενόντων ρεμάτων με την ιδιότητα του υδραυλικού μηχανικού, εισηγείται μια ρεαλιστική προσέγγιση του προβλήματος. Το κείμενό του ξεκινά με την εξέταση της τρέχουσας πρακτικής κάλυψης των ρεμάτων με δρόμους και μετατροπής τους σε κλειστούς αγωγούς. Υποστηρίζει ότι αυτό είναι εις βάρος της αντιπλημμυρικής προστασίας της Αθήνας. Θεωρώντας ανέφικτη μια ριζοσπαστική πολιτική, με στόχο την απο-

κάλυψη των θαμμένων ρεμάτων, κάτι που φυσικά θα ήταν πολύτιμο για την Αθήνα, προτείνει τη διάσωση, τουλάχιστον, αυτών που απέμειναν. Ακόμη και αυτή η προοπτική δεν θα ήταν ιδιαίτερα εύκολο να υλοποιηθεί. Θα πρέπει να δοθούν λύσεις για τη μείωση των αιχμών και συγκράτηση ή την εκτόνωση των πλημμυρών. Θα απαιτηθούν ολοκληρωμένες παρεμβάσεις στις λεκάνες απορροής, σε συνδυασμό και με σημειακές λύσεις που θα επιστρατεύσουν τις στέγες, τους κήπους και το διατιθέμενο πράσινο.

■ Ο Δ. Πολυχρονόπουλος, ασχολείται με το μικροκλίμα της Αθήνας, που είναι αποτέλεσμα ενός σχεδιασμού που υποτίμησε τα κλιματικά και τοπογραφικά χαρακτηριστικά της γεωγραφίας της πόλης. Ο πεζός αφήνεται το καλοκαίρι εκτεθειμένος στην έντονη ηλιακή ακτινοβολία και σε θερμοκρασίες αδικαιολόγητα υψηλές, λόγω της αλόγητης χρήσης θερμοσυσσωρευτικών υλικών. Τα κτί-

ρια έχουν καταστεί αβίωτα χωρίς τη χρήση κλιματιστικών μηχανημάτων και το πράσινο συχνά τους κρύβει το φως, διότι φυτεύεται με μοναδικό κριτήριο, τον θεατρικό εξωραϊσμό της πόλης. Ο συγγραφέας, τονίζει τη σημασία της δημιουργίας μεγάλου μήκους δικτύων πεζών, που θα διατρέχουν την πόλη, συνδέοντας πλατείες και ανοιχτούς χώρους και που θα περιλαμβάνουν πράσινο και στοιχεία νερού. Επισημαίνει επίσης, τη χρησιμότητα των εσωτερικών ακαλύπτων, που θα μπορούσαν να επιστρατευθούν αρθρωνόμενοι στο οδικό δίκτυο.

■ Το θέμα του Θ. Βλαστού, είναι οι μετακινήσεις. Σχολιάζονται οι δύο αντίπαλες προοπτικές: το ιδιωτικό αυτοκίνητο και η δημόσια συγκοινωνία. Είναι δυνατόν να

αμβλυνθούν τα προβλήματα κορεσμού με την κατασκευή νέων δρόμων; Πρόκειται για μια αδιέξοδη πορεία. Είναι δύσκολο να αποδεχτούν οι Αθηναίοι μια διαφορετική εικόνα λειτουργίας της πρωτεύουσας, στηριγμένη στη δημόσια συγκοινωνία. Και όμως αντιστοιχεί στο μοναδικό στόχο πολιτισμού για μια πόλη με τόσες ελλείψεις χώρου. Η επιφάνεια κή

δημόσια συγκοινωνία και ιδιαίτερα το τραμ, εγγυάται ποιότητα μετακίνησης, που το μετρό δεν εξασφαλίζει. Όμως, το ζήτημα δεν είναι οι τεχνικές λύσεις. Το θέμα είναι να επιδείξουν οι κάτοικοι πιο υπεύθυνες συμπεριφορές. Το μήνυμα πολιτισμού που θα μπορούσε η Αθήνα να στείλει σε όλο τον κόσμο, επ' ευκαιρία και των Ολυμπιακών Αγώνων, είναι μέσω μιας διαφορετικής οργάνωσης της πόλης, πιο συλλογικής, με λιγότερα αυτοκίνητα, πιο ήσυχης, πιο καθαρής και πιο ανθρώπινης.

Γ. Η τρίτη ενότητα κεμένων, αφορά μεγάλα ειδικά ζητήματα που απασχολούν την Αθήνα: Η αναβάθμιση του κέντρου και του θαλάσσιου μετώπου, η μετατροπή του χώρου του αεροδρομίου του Ελληνικού σε μητροπολιτικό πάρκο, η αποκατάσταση της οδού Πειραιώς, η ανάπτυξη υποβαθμισμένων περιοχών, με το παράδειγμα των Α. Λιοσίων.

■ Το άρθρο του Αθ. Αραβαντινού, έχει ως αντικείμενο το

Λεωφόρος Ε. Βενιζέλου. Αντιγραφή από παλαιά φωτογραφία. (Αρχείο Εθν. Πινακοθήκης)

κέντρο. Τα προβλήματα του ξεκινούν από τη συνύπαρξή του στον ίδιο χώρο με τον ιστορικό πυρήνα της Αθήνας. Το κέντρο υποβαθμίστηκε χάνοντας και τους παλαιούς του κατοίκους και άλλες κεντρικές χρήσεις που αναζήτησαν καλύτερες συνθήκες λειτουργίας σε λιγότερο φορτισμένες περιοχές. Οι προσπάθειες ολοκληρωμένου σχεδιασμού σε μικρό βαθμό απέδωσαν. Όμως, έχουν δρομολογηθεί στρατηγικές πολύ φιλόδοξες που θα αλλάξουν τη μορφή του: Η πεζοδρόμηση του Εμπορικού Τριγώνου, η Ενοποίηση των Αρχαιολογικών Χώρων, η επιστράτευση - αναβάθμιση του Ελαιώνα, για την εκτόνωση των πιέσεων από νέες ανάγκες. Έργα αναλάσεων των τελευταίων ετών, καθώς και η βελτίωση της προσπελασιμότητας του κέντρου, χάρη στο μετρό, θα φέρουν σε αυτό περισσότερο κόσμο. Το ζήτημα είναι να αρθρωθεί σωστά με την υπόλοιπη πόλη, να διαφυλάξει και να αναδείξει την ιστορική και πολιτιστική του ταυτότητα και να γίνει πραγματικά η καρδιά της ανάπτυξης της μητροπολιτικής Αθήνας.

- Η Μ. Μανρίδου, θίγει το ζήτημα του Θαλάσσιου Μετώπου της πρωτεύουσας. Αυτό διατηρεί ακόμη έναν ήπιο χαρακτήρα και ποιότητες περιβάλλοντος που σπάνια συναντώνται στις παραθαλάσσιες ζώνες των ευρωπαϊκών πόλεων, οι οποίες τις περισσότερες φορές δεν είναι καν προσπελάσιμες. Το θαλάσσιο μέτωπο της Αθήνας, απειλείται από τα έργα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Όμως, απειλείται και από τους τοπικούς φορείς που το εκμεταλλεύονται, κατά αποσπασματικό τρόπο. Η συγγραφέας καταθέτει μια σειρά από προτάσεις, που είναι αποτέλεσμα σχετικής έρευνας του Πολυτεχνείου, τόσο τεχνικού χαρακτήρα όσο και πολιτικής διαχείρισης, κατά ενιαίο τρόπο. Η Αθήνα, δεν έχει αξιοποιήσει την ακτή της, παρόλο που οι ανάγκες εκτόνωσης του πυκνοδομημένου λεκανοπεδίου, είναι μεγάλες. Προγράμματα όπως η απομάκρυνση του αεροδρομίου και του ιπποδρόμου, η ανάπλαση του Φαληρικού Όρμου και η σύνδε-

ση του κέντρου με την ακτή με γραμμή τραμ, θα δώσουν μια μεγάλη ώθηση στην ανάπτυξη του θαλάσσιου μετώπου. Το ζήτημα είναι να υλοποιηθούν συντονισμένα και να δρομολογήσουν αναπλάσεις στο σύνολο της ακτής, με σεβασμό στο περιβάλλον και στο χαρακτήρα του χώρου.

- Ο Κ. Μωραΐτης, χρησιμοποιεί την οδό Πειραιώς ως παράδειγμα εφαρμογής μιας μεθοδολογίας αποκατάστασης της συνέχειας του ιστού, εκεί κυρίως, που διακόπτεται από μεγάλους οδικούς άξονες. Η ίδια μεθοδολογία περιλαμβάνει και την ένταξη στοιχείων πρασίνου και νερού που κατά κανόνα απουσιάζουν από την Αθήνα. Κεντρικό στοιχείο στην πρόταση που επεξεργάζεται ο συγγραφέας, είναι οι γεφυρώσεις του δρόμου και οι κατασκευές κομβικών κτιρίων - διαδρόμων, που ενισχύουν τη σημασία του. Για την ανάλυση των προτάσεων, δοκιμάστηκε επίσης, ένα εργαλείο ηλεκτρονικής επεξεργασίας των εικόνων, προσαρμοσμένο στις ανάγκες απόδοσης και κιναισθητικής αντίληψης του αστικού οδικού τοπίου.

- Οι Μ. Αστρά, Κ. Γληνού, Π. Κουτρολύκου, Κ. Μανωλιάδη, Ε. Παναγιούλη, Ζ. Σιδέρη, Α. Σοφρονίου, Κ. Στεφανοπούλου, Μ. Φίλιππα, Ρ. Χριστοδουλάτου, είναι σπουδάστριες που βραβεύτηκαν σε διεθνή διαγωνισμό με θέμα τη «βελτίωση της ταυτότητας μιας αστικής περιοχής». Το παράδειγμά τους, είναι τα Α. Λιόσια, ένας περιφερειακός Δήμος της Αθήνας με πολλά προβλήματα περιβάλλοντος και κοινωνικής συνοχής. Τα Α. Λιόσια δεν είναι αντιπροσωπευτικά των Δήμων της Αθήνας, όμως αυτό που είναι χρήσιμο από τη μεθοδολογία που προτείνει η σπουδαστική ομάδα, είναι η σύζευξη του πολεοδομικού σχεδιασμού με τις οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους. Με αφετηρία την ανάλυση της ιστορίας και των κοινωνικών χαρακτηριστικών του χώρου, εξετάζονται λύσεις οικονομικής ανάπτυξης που αποσκοπούν στην ενίσχυση της πολυπολιτισμικής ταυτότητας της τοπι-

κής κοινωνίας με την εξομάλυνση των τριβών στο εσωτερικό της. Ανάλογες προσεγγίσεις ευαίσθητες στα κοινωνικά δεδομένα, θα έπρεπε να ακολουθούνται για κάθε πολεοδομική ενότητα.

- Στο ζήτημα της **χωροθέτησης των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων** αναφέρεται άρθρο ερευνητικής ομάδας υπό τον Ι. Πολύζο. Η έρευνα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι επιλογές έγιναν με βιασύνη και με κριτήριο την εύρεση της ευκολότερης και όχι της καλύτερης λύσης. Πράγματι, τις περισσότερες φορές, οι θέσεις που επιλέχθηκαν είναι ιδιαίτερα ευαίσθητες για το περιβάλλον και τη λειτουργία της πόλης. Θα ήταν κρίμα να αντιμετωπιστούν οι Αγώνες ως ένα μεμονωμένο επεισόδιο. Και όμως, η κυκλοφοριακή επίλυση που φαίνεται ότι προγραμματίζεται να δοθεί, όπως υποστηρίζεται από την ίδια ομάδα, θα είναι κάποια έκτακτα περιοριστικά μέτρα για το αυτοκίνητο, ώστε να μειωθεί το νέφος και να ανασταλεί ο κορεσμός, για να επιστρέψουμε μετά τους Αγώνες στην ίδια κατάσταση. Κατατίθενται προτάσεις εναλλακτικών χωροθετήσεων με κριτήριο τις ανάγκες της πόλης και με στόχο την ανάδειξη του Θαλάσσιου Μετώπου, την αναβάθμιση της υποβαθμισμένης ζώνης κατά μήκος της οδού Πειραιώς, την ανάπλαση εγκαταλελειμμένων ελεύθερων χώρων στο εσωτερικό του ιστού και την άρθρωση του περιαστικού πρασίνου στον ιστό της πόλης.

- Ποιά θα μπορούσε να είναι η τύχη του σχεδιασμού; Στο παρελθόν δεν υπήρξε η καλύτερη. Η μοίρα του πολεοδόμου, ποιά θα είναι στο μέλλον; Κατά τους Α. Βασενχόβεν και Κ. Σαποντζάκη, που εισηγούνται μια πρόταση για το Ελληνικό, "...ο πολεοδόμος περπατάει ανάμεσα στις συμπληγιάδες πέτρες που αντιπροσωπεύουν, απ' τη μια, οι "προσγειωμένοι" και, από την άλλη, οι τα πάντα υποσχόμενοι. Οι δύο μαζί, με μια ανεξήγητη "συνέργεια", περιμένουν να τον συνθλίψουν με πρώτη ευκαιρία...". Οι παραπάνω συγγραφείς δείχνουν ιδιαίτερα σκεπτικι-

στές για την ικανότητα της κοινωνίας μας να φέρει σε πέρας μεγάλα έργα, όπως θα είναι η μετατροπή του Ελληνικού, όταν φύγει το αεροδρόμιο, σε "Μητροπολιτική Ζώνη Πρασίνου". Το έργο "...θα είναι εύκολο να ολοκληρωθεί σε μια ακόμη αποσπασματική και μίζερη "ανάπτυξη"... Η πιθανότερη έκβαση ...είναι να τελματωθεί το εγχείρημα και να μετατραπεί ο χώρος σε μια υποβαθμισμένη και εγκαταλελειμμένη έκταση... όπου θα κυριαρχήσουν ο βανδαλισμός, η ερήμωση και η βαθμιαία κατάρρευση της υφιστάμενης υποδομής". Αναφέρονται στον κίνδυνο να επικρατήσει ο "άγονος διάλογος, οι κάθε λογής υστεροβουλίες και οι, όπως πάντοτε συμβαίνει στη χώρα μας, προεκλογικές σκοπιμότητες".

Τα προηγούμενα ερωτήματα αφορούν όλα τα μεγάλα έργα για την Αθήνα, περιλαμβανομένων και των Ολυμπιακών Αγώνων. Αφορούν την ικανότητα της κοινωνίας μας να πιστέψει στον εαυτό της και να ξεπεράσει τις αγκυλώσεις της. Για την Αθήνα υπάρχουν όλες οι προϋποθέσεις για να γίνουν πολλά. Οι ιδέες υπάρχουν, πολλές μελέτες είναι ήδη έτοιμες, ευαίσθητα των κατοίκων απέναντα στα προβλήματα περιβάλλοντος υπάρχει, σημαντικά ποσά έχει αποφασιστεί να επενδυθούν. Θα στραφούν προς την σωστή κατεύθυνση; Θα βάλουν τις βάσεις για μια άλλη Αθήνα του 21ου αιώνα; Η θα εξαφανιστούν και τα τελευταία ίχνη της ταυτότητας του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος αυτής της ιστορικής πόλης;

Πλατεία Συντάγματος. Αντιγραφή από παλαιά φωτογραφία
(Αρχείο Εθν. Πινακοθήκης)